

Historia nykyisen ja tulevan tekemisessä

■ Lukiessani tämän numeron artikkeleita oikein havahduin, miten merkittävän asian parissa teen päivittäistä työtäni. Historiankirjoitus ja historian opettaminen ovat tärkeimpiä aineksia, joista kuvaa nykypäivästä ja tulevaisuuden mahdollisuuksista rakennetaan. Ei ole yhdentekevää, miten yhteiskunnassa selitetään omaa menneisyyttä, sitä, miten tähän on tultu. Tämän kuvan avulla tehdään havaintoja, hallitaan nykyisyyttä ja hahmotetaan tulevaisuuden vaihtoehtoja.

Yhteiskunnallisen vallankäytön keinoihin on monissa eri tilanteissa kuulunut vaihtoehtottomuuden retoriikka. Kun kansalaiset saadaan uskomaan, että meillä ei ole muuta vaihtoehtoa (kuin leikata, säästää, ulkoistaa, priorisoida), heitä on helpompi hallita. Vaihtoehtottomuuden maailmaa ruokkii yksiviivainen historiakuva, jossa menneisyydestä on karsittu pois vaihtoehtoiset kehityskulut ja häviölle jääneet ajattelutavat. Nykyisyydestä voi helpommin tehdä yksiaänisen, jos menneisyyden moniäänisyys sivuutetaan.

Turun yliopiston historioitsijat järjestivät syyskuun alussa jo kymmenennen historian tutkimuksen metodikonferenssin, jonka tämänvuotiseksi temaksi oli valittu Human Faces of Power. Puhe vallan inhimillisistä

kasvoista tai ihmiskasvoista korostaa, että valta on muutakin kuin abstrakti, organisatioihin kiinnittyvä ilmiö. Valtasuhteet ovat läsnä kaikissa inhimillisen kanssakäymisen muodoissa eikä valta koostu vain avoimesta ja institutionalisoituneesta toiminnasta, vaan se rakentuu yksilöiden välisessä jokapäiväisessä kanssakäymisessä. Epäviralliset ja näkymättömät rakenteet sekä pitävät yllä että haastavat näkyviä valtasuhteita. Vallankäyttö on taitoa saada asiat toimimaan tietyllä tavalla ja näyttämään tietynlaisilta – ”määrätynlaisilta” kuten Tampereen murteella sanotaan.

Historiantutkimuskin on vallankäyttöä. Kirjojen kirjoittajat ja nuorison opettajat käyttävät määrittelyvaltaa kertomalla kuuliijoilleen, mitkä asiat ovat tärkeitä ja merkittäviä. Samalla heillä on valta vaieta muita asioita näkymättömiksi, vähemmän tärkeiksi ja merkittäviksi. Historiankirjoituksen historia on täynnä kamppailuja tutkimuksen painopisteistä, näkökulmista ja lähestymistavoista. Sosiaalhistoria on hakenut omaa oikeutustaan, samoin naishistoria, sukupuolihistoria ja monet muut, nyt vakiintuneet historian tutkimuksen näkökulmat.

Historian käyttö on tutkimusta laajempi ilmiö. Se ulottuu tutkimuksen painopisteistä museoihin ja patsaisiin, koulukurssien

sisällöistä kesäteatteriohjelmistoihin. Historian käyttö on jokamiehen ja -naisen omaisuutta, mutta eri alojen ammattilaisilla ja aktiivisilla harrastajilla on toki suuri rooli suuntaviivojen luojina. Kun museo päättää uuden näyttelyn teemasta ja kotiseutuyhdistys laittaa vireille patsashankkeen pitäjän merkkimiehestä, ne samalla ottavat kantaa historian käyttöä koskeviin kysymyksiin. Näin luodaan kuvaa omalle yhteisölle merkityksellisistä asioista, jotka selittävät, miten meistä on tullut me ja miten 'me' erottaudumme 'muista'.

Menneisyys voi historian käytössä saada ainakin kahdenlaisen roolin. Joko se esiintyy nykyisyyden synkkänä kääntöpuolena, jolla korostetaan edistystä ja nyky-yhteiskunnan saavutuksia, tai se esiintyy oman identiteetin myönteisenä rakennusaineena, vahvuuden varastona, josta voi ammentaa aineksia nykyiseen ja tulevaan. Kummas-

sakin tapauksessa menneisyyden kokemuksia tulkitaan tulevaisuuteen suuntavan nykyisyyden kautta. Ei ole yhdentekevää, mitä kukin aikakausi ja yhteiskunta menneisyydestään muistaa ja miten se sitä käyttää. Historian käytön moninaisuus antaa aineksia nykypäivän moniääniseen tulkintaan ja sitä kautta avarampiin tulevaisuuden visioihin. Vaihtoehdottomuudelle on vaihtoehtoja.

Historian käyttö -teemanumeron ovat koonneet Juhana Aunesluoma ja Pilvi Torsiti Helsingin yliopiston yhteiskuntahistorian laitoksesta. Jätän tämän numeron artikkeleiden tarkemman esittelyn teemanumeron toimittajille. He myös perustelevat teeman valintaa. Totean vain, että valinta on erinomaisen tärkeä ja lopputulos monipuolinen ja kiinnostava.

Pirjo Markkola
pirjo.markkola@jyu.fi